

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования Республики Тыва

Управление образования администрации Улуг-Хемского кожууна

МБОУ СОШ с. Чааты им.К.О.Шактаржыка

РАССМОТРЕНО

Руководитель МС

 Дажы-Даваа А.О.

Протокол № 1 от 30.08.2023

СОГЛАСОВАНО

Заместитель директора по УВР

 Донгак Ч.К.

Протокол № 1

от 30.08.2023г

УТВЕРЖДЕНО

Директор школы

 Биче-оол С.Д.

Приказ № 564-ОД

от 30.08.2023г

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

внеурочной деятельности

«Улусчу ужурлар»

для обучающихся 9 класса

с. Чодураа 2023 год

Тайылбыр бижик

9-ку класска “Улусчу ужурлар” деп класстан дашкаар ажыл-чорудулгага ажылчын программаны Тыва Республиканың ниити өөредилгезинин бадылааны А.К.Ооржактын, С.Б.Оюннун “Тыва ужур-чанчылдар” деп 5-9 класстарга өөредилге программазынга болгаш чаа Федералдыг күрүне өөредилге стандартының негелделеринге, Тыва Республиканың өөредилге черлеринге кижиниң сүзүүн болгаш мөзү-шынарын кижизидип сайзырадырының концепциязынга (2011ч.) дүүштүр тургускан.

2023-2024 өөредилге чылында 9-ку класска “ Улусчу ужурлар” деп класстан дашкаар ажыл-чорудулганы өөредиринге өөредилге планында неделяда ниитизи-биле 1 шак көрдүнгөн. 9-кукласска 34 өөредилге неделязында 34 шакта программаны долузу-биле өөреткен турар ужурлуг.

Курстун (эртемниң) план езугаар шиңгээттингениниң түннелдери

Бо программа 9-ку класстың доозукчуларының бот-тускайлаң (личностные), метапредметтиг (метапредметные), предметтиг (предметные) дараазында түннелдерни чедип алырын магадылап хандырып турар.

Бот-тускайлаң түннелдери (личностные результаты)

1. Хамааты мөзү-шынар кижизидилгези;
2. Патриоттуг кижизидилге;
3. Сагыш-сеткил, мөзү-шынар кижизидилгези;
4. Чараш чүүлдү эскерип билиринге кижизидери;
5. Күш-шыдал азы мага-бот дадыктырылгазының кижизидилгези;
6. Күш-ажыл кижизидилгези;
7. Бойдуска хумагалыг болурунга кижизидери;
8. Эртемниң үнелиин, чугулазын медресеп билиринге кижизидери.

Метапредметтиг түннелдери

1. Тыва ужур-чанчылдарны аас чогаалындан болгаш чечен чогаалдан тып билир;
2. Кожа-хелбээ чоннарнын чанчылдарын билир;
3. Кожа-хелбээ чоннарнын чанчыл-чудулгезин билир болур.

Предметтиг түннелдери

1. Езулалдыг дойлар. Тыва кижинин уш дою: торуттунгенде, огленгенде, чырык ортемчейден чарылганда, ону эрттирер езулалдары, чурумуну-биле таныжар, билир болур;
2. Тываларнын тос ыдыы. Ыдык- кандыг-бир чувени (малды, хараачаны, ыдык окту) онзагай шынарларлыг эн-не дээди деп санап, чудуурунун, тыва кижинин тос ыдыы, оларнын аттарынын дугайында таныжар, билир болур;
3. Тос дагылгалар .Бурунгу тываларнын бойдус-биле амыдыралчы сырый харылзаазын, анаа тускай хамаарылгазын, оларнын дагылгаларда илереттингенин билир болур;
4. М.Кенин-Лопсан- тыва чоннун ужур-чанчылдарынын шинчилекчизи, нептередикчизи дээрзин билген турар ужурлуг.

Курстун (эртемниң) кол допчузу

№	Өөредиркезектери	Шагы	Ооништинде		Кижиз.ажылы ныңугл.
			Чугаасайз ырад.	Практ. кичээл	
1	Катаптаашкын	8	-	3	1,2,3,4,5,6,7,8
2	Езулалдыг дойлар	6	1	1	1,2,3,4,5,6,7,8
3	Тываларнын тос ыдыы	7	-	2	1,2,3,4,5,6,7,8
4	Тос дагылгалар	9	-	-	1,2,3,4,5,6,7,8
6	М.Кенин-Лопсан- тыва чоннун ужур-чанчылдарынын шинчилекчизи, нептередикчизи	3	-	1	1,2,3,4,5,6,7,8
	Шупту	33	1	7	

Календарь-темалыг план

№	Темалары	Шагы	Эрттирер хуну, айы		Тайылбыр
			План езугаар	Херек кырында	
	Катаптаашкын				
1	Улусчу ужур-чанчылдар- чоннун тускай ооредии.оон унген дозу- тыва чоннун амыдыралы.Чарылбас кезектери- ужурлар, чанчылдар,езулалдар, дагылгалар, сагылгалар.	1	07.09		
2	Тыва чоннун ужур-чанчылдарын шинчилээнинин кыска тоогузу.	1	14.09		
3	Езулалдарнын кол хевирлери: ыдык,дагылга,сагылга,йорээл,чалбарыг.Оларнын унген дозу.	1	21.09		
4	Тываларнын ыдыктап каан малы,ыяжы, дагыыр хеми, тайгазы, оваазы. Оларнын бойдуста тускай сорунзалыг (энергетиктиг) унуштер, даглар, суглар-биле холбаазы. Оларнын бойдус камгалаарынга салдары.	1	28.09		
5	Езулалдарны болуктээри: ог, аьш-чем-биле холбашкан, бойдуска хамаарышкан, кижинин амыдыралы-биле холбашкан езулалдар. Оларнын утказы.	1	05.10		
6	Практиктиг кичээл. Огбелери, ада-иезинин дузазы-биле торел аймактын, болуктун ыдыктары, дагылгалары-биле таныжылга.	1	12.10		
7	Практиктиг кичээл. Аалчылар (энелер,авалар, адалар) чалап, езулалдарны херек кырында сагып ооредири. Видеофильмнерни ажыглаары.	1	19.10		
8	Практиктиг кичээл. Шагаа, наадым езулалдарынга киржип, оларны сагып ооренири.	1	26.10		
	Езулалдыгдойлар				
9	Тыва кижининуш дою: торуттунгенде,огленгенде,чырык ортемчейден чарылганда. Уруг дою. Ону эрттирер езулалдары, чуруму. Оол, кыс уруг торуттунген аайы-биле дойну эрттиреринин онзагайы.Уруг бажын кыргыыры (хылбыктаары), эрттирер езу-чуруму.	1	9.11		
10	Куда дою.Уруг айтырары (таныжары).Дугдээшкин, шайын бузары, товун айтырары.Куда езулалдары.	1	16.11		
11	Кижинин соолгу дою. Хоруглуг езулалдар. Амгы уеде ону эрттиреринин чурумун хажыдып турары.	1	23.11		
12	Мал-маганга хамаарышкан дойлар: дук дою, тарак дою, кыштаг дою. Чер ажылынын дойлары: тараа дою, сиген дою. Чудулгеге хамаарышкан дойлар.Эрттирер ужурлары. Езулалдарлыг дойларнын кижинин амыдыралынга салдары. Оларны салгал дамчыдар ужур-утказы.	1	30.11		

13	Практиктиг кичээл. Амыдыралда кижинин уш доюн, мугур харлаанын эрттирип турарынын дугайында сактышкыннар.	1	07.12		
14	Чогаадыг «Чуртталганы чугле байырлап-дойлап эрттирип болур бе?»	1	14.12		
	Тываларнын тос ыды				
15	Ыдык- кандыг-бир чувени (малды, хараачаны, ыдык окту) онзагай шынарларлыг эн-не дээди деп санап, чудууру.Тыва кижинин тос ыды.Оларнын аттары.	1	21.12		
16	Хойну, сергени,аътты, тевени,сарлыкты,буганы, ивини ыдыктаары. ыдыктаар мал-маганнын он-чузуну. Кижинин кадыы-биле холбаазы. Ыдыктаарынын чуруму. Ыдыктаарынын утказы.	1	28.12		
17	Ыдык окту ыдыктаары- ажы-толдун кадык-шинин,сузуглелин хей-аът киирип, камгалаары. Ыдык-окту салгал дамчыштырары.Ыдыктаашкын херекселдери.	1	11.01		
18	Хараачаны ыдыктаары, оон сузуглелдиг утказы-дээрнин, сылдыстарнын эгээлеринин сулде-чаяанын камгалаары.	1	18.01		
19	Тос ыдык-кижини камгалаан бурунгу сузук. Оон кижизидилгелиг унезинин монгези, аныяк салгалга чаагай салдары.	1	25.01		
20	Практиктиг кичээл. Ыдыктарны, ыдыктаашкынны тоолдарда, чечен чогаалда чуруп коргускенин тып, шилип номчууру.	1	01.02		
21	Практиктиг кичээл.Ыдыктаашкын, езулалдарлыг кинофильмнер коору. Музейден ыдыктаашкын херекселдери-биле таныжары.Утказын билип, ажыглаары.	1	08.02		
	Тос дагылгалар				
22	Бурунгу тываларнын бойдус-биле амыдыралчы сырый харылзаазы, анаа тускай хамаарылгазы. Оларнын дагылгаларда илереттингени.	1	15.02		
23	Тыванын долгандыр турар хурээлелин амгы болгаш келир уеде экижидеринге дагылгларнын кижизидилгелиг ужур-дузазы, кижиге салдары. Дээрни дагыыры.Тос дээрге хундуткел. Дээрге чалбарыыры.	1	22.02		
24	Тос аржаан. Тос-карак- чажыг ыяжы	1	29.02		
25	Танды дагыыры.Тос танды, анаа хамаарышкан чалбарыглар, йорээлдер.	1	07.03		
26	От дагыыры.От-чаяачы, от- азыракчы. Чула оду.Отка чалбарыг, йорээлдер.	1	14.03		
27	Суг бажы. Ону дагыырынын ужурлары, анаа хамаарышкан сагылгалар. Аржаан суглар. Оларга сузуглел. Аржаан саны,чалбарыг, йорээл.	1	21.03		
28	Оваа дагыыры.оваа дажы, анаа чудулге-сузуглел.	1	04.04		
29	Кожээ дагыыры. Кожээ дажы,оон хевирлер: даш кожээ, кижичи кожээ, бижиктиг	1	11.04		

	даштар.Тоогулуг кожээлер, оларга хамаарышкан улусчу ужурлар.				
30	Дагылгалыг ыяштар,оларнын хевирлери.	1	18.04		
	М.Кенин-Лопсан- тыва чоннун ужур-чанчылдарынын шинчилекчизи, нептередикчизи				
31	М.Кенин-Лопсан-делегейде билдингир тыва эртемден-этнограф.Оон эртем-шинчилел ажылдары, тыва улусчу езу-чанчылдарны чыып бижииринге киржилгези, тыва улусчу ооредигнин эртем талазы-биле ундезилекчизи.	1	25.04		
32	М.Кенин-Лопсаннын кижиге дугайында билиишкини. Кижиге бойдустан энерелдиг толу, оон чажындан тура торээн чонунун ужур-чанчылдарынга ооредип, езулуг кижиге кылдыр хевирлээри. Оон ажылдарында кижиге назынын ылгааны, назы-хараайы-биле кижиге идилгенин сорулгазын, утказын коргускени.	1	02.05		
33	Практиктиг кичээл.Тыва ужур-чанчылдарны шинчилеп, чыып, аныяк салгалга эгидеринге, чон аразынга тарадырынга улуг-хуузун кириштирген эртемденнернин номнары-биле таныжылга.	1	16.05		
34	Туннел кичээл		23.05		

--	--	--